

Zu den Dokumenten des Gottesmutter-Klosters in Makedonien.¹⁾

Mit Fleiß und Scharfsinn behandelt Hr. Petit in seinem lehrreichen Buche verschiedene griech. Dokumente (aus der Zeit der Könige Alexios und Manuel Komnenos), welche sich alle auf das verfallene Kloster *Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης*, in der Nähe von *Στρούμπιτσα* (B. Z. III S. 288), beziehen. Die Schriftstücke werden hier grösstenteils zum ersten Male herausgegeben, und zwar nicht nach dem Codex des Iwiron-Klosters selbst, sondern nach einem, sicherlich schlechten, Apographon desselben von Miller (A), welches mit einigen Randnotizen in einem Parisinus (M), Nr. 1222 (bei Omont IV p. 399), erhalten ist. Für die kritische Herstellung der Millerschen Kopie hat durch Privatmitteilungen Hr. Kurtz sehr viel geleistet; ich erlaube mir folgende Nachträge.

S. 29, 9: *Δίδωσι τοῖς μοναχοῖς καὶ παροίκων ἐξκουσσεῖαν ἐλευθέρων καὶ ἀτελῶν μῆτε στάσεις ἰδίας ἐχόντων μῆτε δημοτελέσι προὔποκειμένων.*

Wohl aber *ὑποστάσεις* (32, 23 *μηδὲ οἰκείας ἔχοντες ὑποστάσεις*, 35, 1 *μὴ ἔχοντας οἰκείας ὑποστάσεις*) und *δημότέλεσι* = *δημοσιακοῖς τέλεσι* (oder *δημοσιακῶ τέλει?*, 36, 16 *ὑφείλοντας ἐξκουσσεύεσθαι* — *ἀπό τε* — *τέλους δημοσιακοῦ καὶ* — *δημοσιακῆς συνεισφορᾶς*).

40, 22: *Διέρχεται χωράφιον τῆς μονῆς τὸ κάτωθεν τοῦ βαθέος ὄνακος, ἐνθα καὶ δρῦς . . . ἴσταται, ἐν ᾧ καὶ σταυρὸς ἐγκεκλόπται παρ' ἡμῶν.*

Die Anmerkung lautet: „*δρῦς κον*“ *᾿δῷ* ἴσταται cod. M: *κουτλ . . . παντι* [!] U [= Uspenski]. Peut-être: *δρῦς κοντὸς* (= *μικρὸς*) *παλαιός*. Le λ de *κον*“ paraît être un simple signe d'abréviation. Kurtz“; wahrscheinlich: *δρῦς κοντὸς πλησίον ἴσταται*; 42, 17: *οὗ πλησίον καὶ δρῦς χαμαδὸς δασὺς ἴσταται*.

¹⁾ L. Petit, *Le Monastère de Notre-Dame de Pitié en Macédoine*. Sofia 1900. S.-A. aus den „Izvjestija“ des russ. archaeolog. Instituts in Kpel Band 6 (1900) 1—153.

42, 20: Διέρχεται τοὺς ἰσταμένους διαφόρους ἀραιούς δοῦς, ἔων τούτους δεξιὰ — ἀριστερὰ δὲ τὸ περιοριζόμενον, ἀκολουθεῖ διόλου τὸν αὐτὸν — ἀέρα etc.

Schr. τὸν περιοριζόμενον (sc. τόπον), wie man überall liest: 40, 21. 41, 2. 10. 20. 42, 1. 12. 43, 7 τὸν περιοριζόμενον τόπον, und ohne τόπον: 41, 25. 42, 4. 15 τὸν περιοριζόμενον.

70, 7: Τὸν θάνατον — καθ' ἐκάστην ὥραν ἐπεκδεχόμενος καὶ τὸ κριτήριο ἐκείνο τὸ ἀπαράλογιστον ἐνθυμούμενος —, τὸν νοῦν ἐρωμένον ἔχων καὶ τὸ σῶμα Θεοῦ χάριτι — ἀπῆλλαγμένον νόσου δεῖν ἔγνων διαθέσθαι τὰ κατ' ἐμέ.

Schr. ἀπεκδεχόμενος. — Petit: „τὸν νόγγζόμενον A. La leçon ἐρωμένον paraît très douteuse à M. Kurtz“; τὸν νοῦν λογιζόμενον ἔχων? (= τὰς φρένας σφᾶς ἔχων, nach dem jetzt üblichen Ausdrucke in Testamenten).

71, 3: Καὶ τὰ παρ' αὐτῶν εἰσαγόμενα καινοφανῆ διδάγματα τε καὶ δόγματα ἀναθέματι καθυποβάλλω καί, ὡς παρεγγραπται, τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγίας καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς θεοστηρίκτου αὐτῆς παραδόσεως ἀποσπῶ τε καὶ διαιρῶ.

Man kann tausend gegen eins wetten, daß Miller schlecht gelesen hat statt: καὶ ὡς παρεγγραπται τῆς — παραδόσεως ἀποσπῶ etc.

74, 17: Τὸ 'Κύριε ἐλέησον' — ἀνακράζοντας εἰς ἐπιβεβαίωσιν ὁμοῦ τε καὶ δι' ἀνάπανσιν τῆς προηγησαμένης ἀκολουθίας.

Zweifellos διανάπανσιν.

75, 15: Τῆς ὑμνωδίας δὲ περὶ ταύτην δὴ τὴν ἔκτην ὥραν ἐτελεσθείσης ἢ τῆς ἐνάτης ὥρας καταρχέσθω πάλιν δοξολογία: ἐν ταύτῃ γὰρ θελήσει κατὰ βροτὸν νεκρωθεὶς ὁ νεκρωτῆς τῶν παθῶν νενεκρωμένους ἡμᾶς ἀνεξώσῃ, τὰ σαρκικὰ ἡμῶν νεκρώσας σκιρτήματα ὁμοῦ καὶ φρονήματα, καὶ ζῆν ἐν ἡμῖν νεκρωθεῖσι — ὁ τῆς ζωῆς ἀρχηγὸς εὐδοκήσατο.

Punkt nach φρονήματα ist zu tilgen und εὐδοκήσας (εὐδοκή... das Apogr.) zu schreiben.

79, 33: Ἄλλ' εἶπερ δὴ καὶ ἐπισυμβῆ, ὅπερ ἀπέυχομαι, ἐν ὑμῖν τὰ τοιαῦτα, διὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους καταλλαγῆς ἐξοριζέσθωσαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν.

Schr. ὑμετέρων.

81, 1: Μὴ ἀποστῶμεν ῥαθυμήσαντες μακρὰν ἀπ' αὐτοῦ —, οἱ γὰρ διὰ ῥαθυμίας μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπ' αὐτοῦ ἀπολοῦνται.

Vielmehr ῥαθυμίαν.

81, 31—82, 21: Ἐπεὶ δὲ — νουθετῶ etc.

Die Apodosis zum Satze Ἐπεὶ δὲ — διέγραφον καὶ προεβαλόμην — καὶ παρεχώρησα fängt erst mit Πείθεσθαι τούτῳ — ἀξιῶ an, die Stelle

Καὶ φυλάττεσθαι — ἐγνωσμένῳ μοι ist als Parenthesis zu betrachten. — In der Hs steht viell. συγγενικοῦ μὲν προσώπου τυχόν <δὲ> καὶ ξένου (συγγενικοῦμεν προσωπ . . . τυχόν καὶ ξένον A).

82, 27: Ἐκ πρώτης — τριχὸς καθιερωθεὶς τῷ Θεῷ καὶ ἐν οἴκῳ τούτου ἡρετισμένος μᾶλλον κατὰ τὴν Λαβιτικὴν παραρριπτεισθαι φωνὴν παρὰ <τὸ> τοῖς βιωτικοῖς συμφύρεσθαι πράγμασι.

Die Ergänzung von τὸ war überflüssig; die Syntax ist ἡρετισμένος ἐν οἴκῳ τούτου παραρριπτεισθαι μᾶλλον παρὰ [= ἢ] συμφύρεσθαι; Psalm. 83, 11: ἐξελεξάμην παραρριπτεισθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μου μᾶλλον ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἀμαρτωλῶν.

87, 4: Ἴν' ἐν τῷ φοβερῷ παρεστηκῶς βήματι τοῦ — Θεοῦ ἡμῶν πεπαρρησιασμένη ἐξείπω φωνῇ — καὶ παρ' αὐτοῦ τῆς εὐκαιρίας φωνῆς ἐπακούσωμαι τῆς εἰσαγούσης εἰς τὴν χαρὰν ἐκείνην τὴν ἄληκτον ἡρέμα τε καὶ γνησίως τὴν πρὸς αὐτὴν ἐπιταττούσης μοι σύναμα τοιούτοις εἰσέλευσιν.

Schr. σύναμα <τοῖς> τοιούτοις, sc. den Mönchen.

90, 1: Τὴν δέ γε τοιαύτην ιδιόκτητόν μου μονήν, τὴν ἐπ' ὄνόματι δηλαδὴ τῆς ἐλεούσης με Θεομήτορος, αὐτοδέσποτον καὶ καθ' ἑαυτὴν διεξάγεσθαι — διορίζομαι, μὴ ὑποκειμένην προσωπεῖα τινὶ ἐκκλησιαστικῇ τυχόν ἢ ἀρχοντικῇ ἀλλὰ μόνῃ τῇ Θεομήτορι, ἣν καὶ κληρονόμον ἐνεστησάμην καὶ διὰ μέσου αὐτῆς τὸν — καθηγούμενον κυρὸν Ἑλίαν — ταύτης τε τῆς μονῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ παρ' ἐμοῦ προσαφορισθέντων — σκευῶν καὶ ἐπίπλων. Οὐδὲ μετὰ τὴν ἐμὴν πρὸς Κύριον ἐκδημίαν ἐπὶ τούτοις πᾶσι — διορίζομαι γενέσθαι ἀπογραφὴν, ὡς τοῖς νόμοις δοκεῖ, ἀλλ' ἢ μόνην δοκιμασίαν.

Die Hs ἐνστησάμενος, welches ich behalten würde; Punkt nach ἐπίπλων ist zu tilgen: ἦν καὶ κληρονόμον ἐνστησάμενος — τῶν — ἐπίπλων οὐδὲ μετὰ τὴν ἐμὴν — ἐκδημίαν — διορίζομαι γενέσθαι ἀπογραφὴν etc.

90, 28: Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἐπηρειῶν πασῶν εἰσπραττομένων ὁμοῦ καὶ πραχθησομένων κατευμεγεθήσει ἢ τοιαύτη μονὴ καὶ ὑπερτερήσει.

Viell. πασῶν καὶ πραττομένων ὁμοῦ καὶ πραχθησομένων, oder πασῶν εἰσπραττομένων ὁμοῦ καὶ εἰσπραχθησομένων.

114, 4: Τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Ἑλεούσης τῆς κυρίως κατ' ἀληθῶς ὑπερευλογημένης.

Wohl κυρίως καὶ ἀληθῶς.

120, 20: Κατὰ τὸ ἄκρον δὲ αὐτῶν λαιμία στρογγύλα καὶ καρφία λευκὰ ἀργυρᾶ ἀναλογοῦντα τὰς αὐτὰς εἰκόνας προσηλοῦσθαι τῷ σανιδίῳ.

Das Apogr. καὶ καρφίων λευκῶν ἀργυρῶν ἀναλογούντων,

also *λαιμία στρογγύλα* <μετὰ> *καὶ καρφίων λευκῶν ἀργυρῶν ἀναλογούντων* etc.

Folgende Wörter fehlen in den Lexika (Thesaurus, Sophocles, Kumanudes): 1) *Ἀμπελόπακτον* 36 und 38; 2) *Ἀργυρόλευκος* 121; 3) *Ἀυτοεξούσιον* 27 (*αὐτεξεύσιον* Thesaurus); 4) *Βαλιτρὸς* 41 (= *βαλιτρὸς oder *βαλιτρὸς, von *βάλλα* — *βάλλη* — *βάλλος*); 5) *Βέβρινον* 122; 6) *Βεβρόχαρτον* 121; 7) *Δισκοποιηροκαλύμματα* 123 (*ποιηροκάλυμμα* Kumanudes); 8) *Ἐκδοτικῶς* 92; 9) *Ἐκλογάδην* 121; 10) *Ἐπανάσωσις* 85 (*ἐπανασωστικός* Thes.); 11) *Ἐπιβελτιοῦμαι* 83 (*ἐπιβελτιῶ* Kum.); 12) *Ἐργαλειοτέρα* 123; 13) *Εὐλαλάτον* 118 (= *εὐλαλον*, *εὐ λαλοῦν*; mit Unrecht *εὐέλατον* = *εὐήλατον* Petit); 14) *Ἰδιοχώριστος* 32 (*παῖδες* — *ἰδιοχώριστοι* st. *ἰδιοχώρισται*, wenn nicht **ἰδιοχωρῖται* nach einem schönen Vorschlage von Kurtz); 15) *Καθηγουμενεύω* 27 (*καθηγουμενεῖα* Thes.); 16) *Καλόγραμμον* 121 (*καλόγραφον* Kum.); 17) *Καταβλάττιον* 123; 18) *Καταγκαλίζομαι* 84; 19) *Κιτρινάερος* 123; 20) *Λαιμίδιον* 119; 21) *Λεπτοέξομπλος* 123; 22) *Λιτόγραμμον* 121 (en simples lettres, écrit en onciale; *λιτόγραφον* Kum.); 23) *Μελισσοεννόμιον* 36 (*μελισσονόμιον* Kum.); 24) *Μικρομεγάλα* 124; 25) *Μονόκαιρον* 121 (d'un seul tissu, trait — écrit en cursive; Kumanudes S. 220 änderte *μονόκαιρος* und *μονόκαιρον* in *μονόκερως* -ρων); 26) *Μονοπέταλος* 118; 27) *Ναρθηκωτή* 123; 28) *Ξηρορρνάκιον* 42; 29) *Παροδευτικός* 82 (*παροδευτικῶς* Soph. und Kum.); 30) *Προσαφιερῶ* 118; 31) *Προσωπεία* 90; 32) *Σιγγιλλίδιον* 123; 33) *Σιγνογράφημα* 45; 34) *Σιγνογραφία* 44; 35) *Σιγνογραφῶ* 124; 36) *Τεσσαρακοντάσημος* 123; 37) *Τετρασπίθαμον* 119; 38) *Τξινοθήκα* 120 (viell. *τξινοθηλύκια*; cf. *κομβοθηλύκια* bei Diehl und *θηλύκια* bei Korais, "Ατακτα Α' p. 138; wieder *κομβοθηῖκαι* bei Kum.); 39) *Ἰλοειδής* 41; 40) *Ἰπόταγμα* 45 (mit *σιγνογράφημα*); 41) *Χαλκογάνωτος* 124; 42) *Χαμαδὸς* 42; 43) *Χονδρόγραμμον* 121; 44) *Χρυσόγραμμον* 121 (*χρυσογράμματον* Thes.); 45) *Χρυσοπέταλον* 120; 46) *Χρυσορρνάντιστος* 123; 47) *Χυτόχαλκος* 123; 48) *Χωματάριον* 40, 41, 43; 49) *Χωματοβούνιον* 40, 41, 42, 43 (*Χωματοβόννος* Du Cange); 50) *Ψευδοπηχυαῖον* 119; 51) *Ψωμοξημία* 36 (*ψωμοξήμιον* Thes.).

Saloniki.

P. N. Papageorgiu.